

VPRAŠANJA

(za posamezne ustanove so bila nekoliko prilagojena)

Na tehnološkem portalu Slo-Tech so danes objavili izčrpen prispevek, kako je mogoče brez večjega truda, finančnega vložka ali časa pošiljati sporočila SMS s poljubnim pošiljateljem ali celo opravljati "ponarejene" telefonske klice (s poljubno vrednostjo kličočega).

<http://slo-tech.com/novice/t511312#crt>

V preteklosti so predstavniki operaterjev večkrat zagotovili, da take identitetne "ponaredbe" tehnično niso mogoče. Na podobni domnevi – da so podatki o elektronskih komunikacijah zanesljivi in jih je mogoče uporabiti kot dokaze – temelji tudi obvezna hramba komunikacijskih prometnih podatkov (data retention), saj zagovorniki hrambe in predstavniki policije zagotavljajo, da jim bo dostop do elektronskih podatkov pomagal preganjati teroriste in organizirani kriminal. Takšne argumente smo lahko med drugim slišali lani septembra na javni predstavitvi predlaganih sprememb ZKP in KZ.

Zato me zanima naslednje:

- Kako pogosto se v kazenskem postopku uporabljajo podatki iz zbirke prometnih podatkov?
- Ali preiskovalci in tožilci preverjajo dokazna gradiva ali le pridobijo podatke od operaterjev?
- Ali so sodniki seznanjeni s tehnikami, ki omogočajo "ponarejanje" identifikacijskih podatkov? Se je že zgodilo, da je sodišče zavrnilo tovrstna dokazna gradiva?
- Bodo imele ugotovitve sodelavcev Slo-Techa kake posledice na zbiranje in uporabo elektronskih podatkov v Sloveniji? Ali je podatke iz zbirke prometnih podatkov sploh mogoče uporabljati kot dokaze, če se izkaže, da ni načina, kako zagotoviti njihovo verodostojnost?
- Je v tem primeru smiselno ohraniti zbirko prometnih podatkov?

INFORMACIJSKI POOBLAŠČENEC

Spoštovani,

glede podatkov iz prvih treh alinej vam sporočamo, da s temi ne razpolagamo.

Informacijski pooblaščenec meni, da te ugotovitve opozarjajo na nekaj pomembnih zaključkov v zvezi z obvezno hrambo podatkov v prometu elektronskih komunikacij (t.i. data retention).

Prvič, da bi pred sprejemom ukrepov, ki občutno posegajo v ustavno varovani pravici do komunikacijske in informacijske zasebnosti, morale biti izvedene analize, ki utemeljujejo nujnost, sorazmernost in učinkovitost teh ukrepov, v okviru analize učinkovitosti pa bi tovrstni problemi, kot so vprašanja glede verodostojnosti in interpretacije dokazov, morali biti posebej obravnavani. Pooblaščenec je prav tako mnenja, da so pri tovrstnih ukrepih potrebne ne samo predhodne analize, temveč tudi naknadne analize učinkovitosti izvajanja teh

ukrepov. Če namreč analize izvajanja ukrepov kažejo, da je učinkovitost ukrepov nezadostna, potem ima to pomembne posledice na nujnost in sorazmernost takšnih ukrepov, s tem pa na samo upravičenost obstoja takšnih ukrepov. Žal pogrešamo tako predhodne kot naknadne analize na tem področju in se trenutno lahko zanašamo samo na raziskave iz drugih držav.

Opozoriti pa želimo tudi na to, da opisane ugotovitve porajajo resne dvome v celovitost in verodostojnost hranjenih podatkov, pravilnost interpretacije podatkov s strani organov pregona in sodišč ter s tem v dokazno vrednost teh podatkov v kazenskih in drugih postopkih.

Glede na navedeno menimo, da je ob tem, ko poteka revizija direktive o obvezni hrambi podatkov, potrebna celovita analiza učinkovitosti podatkov v prometu elektronskih komunikacij tudi na nacionalni ravni.

MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

- Bodo imele ugotovitve sodelavcev Slo-Techa kake posledice na zbiranje in uporabo elektronskih podatkov v Sloveniji?

T.i. ugotovitve sodelavcev Slo-Techa po našem mnenju ne morejo imeti neposrednih posledic na dolžnost zbiranja in zakonito uporabo elektronskih podatkov v Sloveniji. Ti se namreč zbirajo in uporabljajo na podlagi zakona, ki sledi obstoječi Direktivi o hrambi podatkov (Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2006/24/ES), ki jo je bila Slovenija kot članica EU dolžna prenesti v svoj pravni red, zakonske določbe pa tudi izvajati. Navedeno je RS storila že z obstoječim Zakonom o elektronskih komunikacij (ZEKom).

Ali je podatke iz zbirke prometnih podatkov sploh mogoče uporabljati kot dokaze, če se izkaže, da ni načina, kako zagotoviti njihovo verodostojnost?

To vprašanje sodi bolj v področje dela Ministrstva za pravosodje in javno upravo, v katerega pristojnost spada tudi Zakon o kazenskem postopku, ki vsebuje tudi ustrezne določbe o vrednotenju dokaznega gradiva, pri čemer sodišče samostojno presoja dokazno vrednost vsakega dokaza posebej in vseh skupaj. Menimo torej, da je ovrženje dokazne vrednosti posameznega dokaza stvar vsakega konkretnega kazenskega postopka posebej, pri čemer se sodišče nenazadnje lahko posluži tudi mnenja izvedencev in izvedenih prič, stranke postopka pa imajo tudi ustrezno zagotovljene procesne pravice in pravna sredstva.

Ob tem le še dodajamo, da čeravno se zdi na prvi pogled, da scenariji in postopki navedeni na spletni strani <http://slo-tech.com/novice/t511312> delno izničijo smisel in pozitivni namen uporabe hranjenih elektronskih podatkov pri pregonu storilcev kaznivih dejanj, pa temu ni nujno tako. Iz objavljene informacije je sicer mogoče sklepati, da gre morda za manipulacijo s signalizacijo znotraj telefonskega omrežja, vendar je pri tem po našem mnenju potrebno upoštevati tudi, da se pri vzpostavitvi telefonske (ali GSM) zveze oziroma pri pošiljanju kratkih (SMS) sporočil beležijo tako odhodni klici/sporočila, kakor tudi sprejeti klici/sporočila. V kolikor bi torej, hipotetično, oseba A sprejela klic, domnevno s strani osebe B in bi ta klic bil zabeležen na seznamu prejetih klicev naročnika A, kot klic (A *-je-bil-poklican-s-strani-* B) bi identičen klic, toda na strani kličočega na njegovem seznamu moral biti zabeležen kot klic (B *-je-poklical-* A). Menimo, da bi tudi navzkrižna preverjanja lahko izločila primere prirejene

identitete kličočega.

- Je v tem primeru smiselno ohraniti zbirko prometnih podatkov ali celo širiti pooblastila policije glede pridobivanja elektronskih podatkov?

Vsebinsko smo na to odgovorili že pri prejšnjem vprašanju. Dodajamo le, da minimalni obseg hrambe (vključno s prometnimi podatki) izhaja iz Direktive o hrambi podatkov. Nova pooblastila se v zakon vključujejo le na predlog drugih pristojnih resorjev oziroma organov pregona, pri čemer se strani ministrstva pristojnega za elektronske komunikacije strinjamo, da je potrebno javni interes in nujno potrebo po širjenju pooblastil izkazati z njihove strani.

- Kaj njihove ugotovitve pomenijo za zakon o elektronskih komunikacijah, ki je prav tako pisan v "duhu zaupanja" v elektronske podatke?

Odgovor na to je vsebovan že v odgovoru na prvo vprašanje. Ob tem le še dodajamo, da ZEKom ne podaja vnaprejšnje ocene verodostojnosti posameznega hranjenega podatka oziroma njegove dokazne vrednosti v konkretnih kazenskih postopkih, temveč je do tega vprašanja nevtralen.

Predlagamo, da se za siceršnje tehnične podrobnosti obrnete tudi na operaterje oziroma še na informacijsko pooblaščenko, ki nadzira izvajanje določb o hrambi podatkov.

VRHOVNO SODIŠČE

Spoštovani,

zahvaljujem se vam za vprašanja in posredujem odgovore nanje. Glede na izhodišče o zagotovilih pobudnikov ureditve verjamem, da ste se z njimi oziroma podobnimi obrnili tudi oziroma predvsem na MNZ in MPJU kot pristojne za zakonsko ureditev tega področja.

Kako pogosto se v kazenskem postopku uporabljajo podatki iz zbirke prometnih podatkov?

Podatke skladno s 107.e členom ZEKOM, ki govori o podatki o odredbah o dostopu do podatkov in posredovanja podatkov, zbira Ministrstvo za pravosodje in javno upravo. 107. člen ZEKOM pravi:

(1) Sodišče, ki je odredilo dostop do podatkov, vodi zbirne podatke o odredbah o dostopu do podatkov in posredovanja podatkov, hranjenih na podlagi 107.č člena tega zakona, ki obsegajo:

- 1. število zadev, v katerih je bil odrejen dostop do hranjenih podatkov,*
- 2. navedbo dneva ali časovnega obdobja, za katero so bili podatki zahtevani, dneva, ko je pristojni organ izdal odredbo o dostopu do podatkov in dneva posredovanja podatkov,*
- 3. število zadev, v katerih odredbe za dostop do podatkov ni bilo mogoče izvršiti.*

(2) Pristojno sodišče posreduje zbirne podatke iz prejšnjega odstavka za tekoče leto ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, najkasneje do 31. januarja naslednje leto.

(3) Ministrstvo, pristojno za pravosodje, na podlagi prejetih zbirnih podatkov vseh sodišč najkasneje do 20. februarja vsako leto pripravi skupno poročilo o dostopu do hranjenih podatkov za preteklo leto in jih posreduje ministrstvu, ki jih nemudoma posreduje Evropski komisiji.

Glede na to predlagamo, da se z vprašanjem obrnete na MPJU, saj z njimi na Vrhovnem sodišču ali v sodstvu zbirno žal ne razpolagamo.

Ali preiskovalci in tožilci preverjajo dokazna gradiva ali le pridobijo podatke od operaterjev?

Vsak dokaz je podvržen presoji sodišča, po potrebi s pomočjo izvedencev.

Ali so sodniki seznanjeni s tehnikami, ki omogočajo "ponarejanje" identifikacijskih podatkov? Se je že zgodilo, da je sodišče zavrnilo tovrstna dokazna gradiva?

Področje tovrstnih dokazov je bilo že nekajkrat predmet izobraževanj (npr. šola preiskovalnih sodnikov v letu 2011, ali pa na 4. konferenci kazenskega prava in kriminologije 2011). Ali je kakšen tovrsten dokaz bil zavrnen prav iz tega razloga v tem trenutku ne vemo (opomba: v ta namen bi morali izvesti vsebinsko analizo spisov vseh zadev ter v njih iskati reference na to vprašanje, kar pa presega trenutne časovne zmožnosti), vsekakor pa je že kakšen bil zavrnen iz razloga neverodostojnosti.

Bodo imele ugotovitve sodelavcev Slo-Techa kake posledice na zbiranje in uporabo elektronskih podatkov v Sloveniji? Ali je podatke iz zbirke prometnih podatkov sploh mogoče uporabljati kot dokaze, če se izkaže, da ni načina, kako zagotoviti njihovo verodostojnost?

Gre za vprašanje za širšo stroko, ne le pravno, ki bo morala še odgovoriti, ali in kako je mogoče zagotoviti verodostojnost. Stvar sodnika pa je, da v vsakem konkretnem primeru posebej presoja zbrane dokaze, tudi z vidika verodostojnosti. Splošne ocene v tem trenutku še ni mogoče podati.

Je v tem primeru smiselno ohraniti zbirko prometnih podatkov?

To je odvisno od odgovora na prejšnje vprašanje.

POLICIJA

- Kako pogosto se v kazenskem postopku uporabljajo podatki iz zbirke prometnih podatkov?

V lanskem letu je bilo nekaj več kot 1100 odrejenih ukrepov pridobitve prometnih podatkov.

- Ali vaši preiskovalci preverjajo elektronska dokazna gradiva ali le pridobijo podatke od operaterjev?

Preiskovalci pridobljene podatke vedno temeljito analizirajo in primerjajo tudi z ostalimi razpoložljivimi podatki. To sledi že iz samega namena pridobitve dokazov. Brez temeljite analize in preverjanja dodatnih okoliščin samo pridobivanje elektronskih dokazov ne bi doseglo svojega namena.

- Ali so preiskovalci seznanjeni s tehnikami, ki omogočajo "ponarejanje" identifikacijskih podatkov? Se je že zgodilo, da je sodišče zavrnilo tovrstna dokazna gradiva?

Tehnike "ponarejanja" identifikacijskih podatkov so poznane, vendar v praksi ne vplivajo na verodostojnost podatkov, saj se ti podatki vedno lahko preverijo. Poleg tega pa ne gre za ponarejanje dokazov, temveč največkrat zgolj za zavajanje prejemnika sporočila, ki pa ne vpliva na podatke, ki jih hranijo operaterji telekomunikacij. Podatka, da je sodišče zavrnilo tovrstna dokazna gradiva, nimamo.

- Bodo imele ugotovitve sodelavcev Slo-Techa kake posledice na zbiranje in uporabo elektronskih podatkov v Sloveniji? Ali je podatke iz zbirke prometnih podatkov sploh mogoče uporabljati kot dokaze, če se izkaže, da i načina, kako zagotoviti njihovo verodostojnost?

Njihove ugotovitve poznamo in zaradi tega nismo zaskrbljeni glede verodostojnosti zbirke prometnih podatkov. Orodja, ki jih opisuje SLo-Tech, so narejena tako, da sicer lahko zavedejo prejemnika sporočila ali klika v smislu napačne identifikacije pošiljatelja sporočila. Ne vplivajo pa na točnost prometnih podatkov pri operaterju telekomunikacij. Operaterji namreč beležijo podatke, kje je bil klic dejansko generiran in kje zaključen in to ni odvisno od tega, kako se kličoči predstavi, ali pa če ima blokiran podatek o naročniku.

MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE IN JAVNO UPRAVO

glede na vprašanja predvidevamo, da ste imeli v mislih prenovljeni četrti odstavek 143. člena Kazenskega zakonika (KZ-1B; Uradni list RS, št. 91/11), ki ureja znake kaznivosti ter samo kaznivost za krajo identitete (to sicer obstaja že v Kazenskem zakoniku iz leta 2008, v četrtem odstavku 143. člena, le da je tam to nekoliko drugače opredeljeno).

Če je temu tako, je predhodna ocena, ali gre pri tovrstnih telefonskih klicih za krajo identitete, na državnem tožilstvu, oblastna presoja, pa v pristojnosti neodvisnega kazenskega sodstva. Ministrstvo za pravosodje in javno upravo kot organ izvršilne veje oblasti, ki je ločen od samostojnega državnega tožilstva ter ločen od neodvisne sodne veje oblasti, takšnih ocen ali presoj ne sme dajati oziroma ne sme prejudicirati glede morebitnih konkretnih zadev v obravnavi.

Ob tem pa dodajamo, da v kazenskem postopku ni avtomatizma - v primeru, da je s posredovanimi prometnimi podatki domnevno kaj narobe in to kdo (osumljenec; obdolženec; obtoženec ali zagovornik) uveljavlja (navaja), to državno tožilstvo in sodišče preverjata, saj gre za pravico do poštenega sojenja, ter za spoštovanje domneve nedolžnosti.